

Experimenten met het stembiljet Model 2

Evaluatieplan

Versie: 19 februari 2026

Inhoudsopgave

1 Inleiding	3
2 Doel evaluatie	3
3 Overzicht te evalueren punten en wijze van evalueren	5
4 Opzet en uitvoering van de onderzoeken onder kiezers en stembureauleden	7
5 Opzet en uitvoering van de onderzoeken onder betrokken gemeenten en leveranciers	8

1 Inleiding

Het stembiljet bij verkiezingen is groot en daardoor lastig te gebruiken. Daarom werkt het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) sinds 2012 aan de ontwikkeling van een nieuw, kleiner stembiljet.

Sindsdien zijn er twee experimenten gehouden met een nieuw model stembiljet: het stembiljet met partijlogo's en kandidaatnummers. Het eerste experiment was tijdens de verkiezing van het Europees Parlement op 6 juni 2024. Dit gebeurde in vijf gemeenten. Kiezers brachten daar hun stem uit met dit nieuwe stembiljet. Anders dan bij een test tellen de uitgebrachte stemmen mee voor de uitslag.

Het tweede experiment zou aanvankelijk tijdens de gemeenteraadsverkiezingen in 2026 plaatsvinden, maar door de vervroegde Tweede Kamerverkiezing van 29 oktober 2025 vond het tweede experiment al tijdens die verkiezing plaats. In verband met de benodigde voorbereidingstijd, werd tijdens deze vervroegde Tweede Kamerverkiezing alleen in de gemeenten die al eerder meededen met het experiment gestemd met het nieuwe stembiljet.

Het doel van een experiment is om zichtbaar te maken hoe een nieuw model stembiljet in de praktijk werkt voor kiezers, stembureauleden, gemeenten en leveranciers van verkiezingsmaterialen. In aanloop naar, tijdens en na afloop van beide verkiezingen is daarom uitgebreid onderzoek gedaan onder kiezers, stembureauleden en tellers en de verkiezingsteams van de 'experimenteergemeenten': wat vonden zij van het nieuwe stembiljet? De resultaten van de onderzoeken tijdens de Europees Parlementsverkiezing en Tweede Kamerverkiezing zijn respectievelijk op [18 november 2024](#)¹ en [17 februari 2026](#)² naar de Tweede Kamer gestuurd.

Tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart 2026 vindt een derde experiment plaats met het nieuwe stembiljet. Dit keer doen er elf gemeenten mee, waaronder vier gemeenten die al twee keer eerder hebben meegedaan. Net als de eerste twee experimenten, wordt ook het derde experiment uitgebreid geëvalueerd. In dit document staat een toelichting op de uit te voeren onderzoeken ten behoeve van die evaluatie.

De onderzoeken in het kader van de evaluatie vinden plaats in aanloop naar, tijdens en binnen enkele dagen na afloop van de verkiezingen van de gemeenteraad op 18 maart 2026. Net als bij de vorige twee experimenten zijn er bij de evaluatie zowel experimenteergemeenten als referentiegemeenten betrokken.

- 11 experimenteergemeenten (waarvan 4 al twee keer eerder hebben meegedaan) – daar wordt gestemd met het nieuwe stembiljet.
 - 8 referentiegemeenten – daar wordt gestemd met het huidige stembiljet.
- Onderzoeksresultaten uit de referentiegemeenten dienen om de resultaten uit de experimenteergemeenten mee te kunnen vergelijken.

Om een goede vergelijking te kunnen maken tussen de drie experimenten, worden dezelfde onderzoeksmethodes ingezet. Het rapport van 18 november 2024 bevat een uitgebreide beschrijving van de [ingezette onderzoeksmethodes](#).³ In deze memo staat toegelicht op welke punten het onderzoek uit te voeren op 18 maart 2026 afwijkt.

¹ Kamerstukken II, 2024/25, 35455, nr. 21.

² Kamerstukken II, 2024/25, 35455, nr. 22.

³ Kamerstukken II, 2024/25, 35455, nr. 21.

2 Doel evaluatie

De evaluatie moet net als na het eerste en tweede experiment inzicht geven in:

1. de effecten van het stemmen met het nieuwe stembiljet op de wijze waarop de kiezer zijn stem uitbrengt;
2. de effecten van het stemmen met het nieuwe stembiljet op hoe kiezers het nieuwe stembiljet ervaren, met name waar het gaat om de relatie tussen kiezer en gekozene;
3. de bruikbaarheid en de effecten van de ingezette middelen en materialen;
4. de effecten van het gebruik van het nieuwe stembiljet op de uitvoerbaarheid voor stembureauleden en gemeenten;
5. de organisatorische consequenties van het gebruik van het nieuwe stembiljet;
6. het verschil tussen gemeenten die al eerder hebben meegedaan en nieuwe gemeenten op bovenstaande punten;
7. het verschil op bovenstaande punten tussen de derde keer dat gemeenten meededen aan het experiment, ten opzichte van de eerste keer.

2.1 Wat is anders in het derde experiment

- Er doen nu 11 gemeenten mee, waarvan 7 gemeenten voor de eerste keer stemmen met het nieuwe stembiljet, en 4 gemeenten voor de derde keer. Daardoor kunnen de resultaten en de waardering van kiezers, stembureauleden, tellers en verkiezingsteams van 'nieuwe' en 'ervaren' gemeenten met elkaar worden vergeleken.
- Bij de vorige twee experimenten ging het om een landelijke verkiezing (Europees Parlementsverkiezing en Tweede Kamerverkiezing), nu om een gemeentelijke verkiezing. Dat betekent dat er (grote) verschillen zijn tussen de experimenteergemeenten. Zo loopt het aantal partijen dat meedoet aan de verkiezing uiteen van 4 tot 18. Wat betekenen deze verschillen voor verkiezingsteams en leveranciers?
- Nog een belangrijk verschil met de vorige twee experimenten is dat een aantal van de nieuwe gemeenten een stuk groter is dan de ervaren gemeenten. Dit kan een rol spelen, onder andere op het gebied van de organisatie van en communicatie over het nieuwe stembiljet.
- Een aantal gemeenten zet voor het eerst nieuwe voorlichtingsmiddelen in. Bijvoorbeeld extra uitleg aan begeleiders in verzorgingshuizen of eigen, aan de gemeente aangepaste uitlegvideo's. Waar mogelijk wordt het effect van gemeentespecifieke middelen in kaart gebracht, bijvoorbeeld door enkele gemeentespecifieke vragen toe te voegen aan de enquête onder kiezers.
- In de vier 'ervaren' gemeenten wordt het lerend vermogen onder kiezers, stembureauleden en verkiezingsteams in kaart gebracht. Over de drie experimenten heen het lerend vermogen van leveranciers.
- Stembureauleden die uitleg gaan geven aan kiezers over het gebruik van het nieuwe stembiljet, krijgen daar een gerichte training voor, waarin ze kunnen oefenen en handvatten krijgen voor hoe ze kunnen omgaan met kiezers die geen uitleg willen.

3 Overzicht te evalueren punten en wijze van evalueren

De minister van BZK heeft in het Tijdelijk experimentenbesluit de criteria voor de evaluatie van het experiment opgenomen. In de parlementaire behandeling van de Tijdelijke experimentenwet nieuwe stembiljetten en het schriftelijk overleg naar aanleiding van de voorhang het Tijdelijk experimentenbesluit zijn deze criteria ook met de Tweede en de Eerste Kamer besproken en aangevuld waar nodig.

In onderstaand overzicht staan deze criteria en de wijze waarop informatie daarover wordt verzameld. Ook is aangegeven of een vergelijking met het eerste experiment wordt gemaakt, en of er wijzigingen zijn ten opzichte van het eerste experiment.

Wat evalueren (op basis van artikel 18 Tijdelijk experimentenbesluit)	Hoe evalueren	Welke gemeenten	Vergelijk met eerdere experimenten
1) Of en in welke mate het tellen van de stembiljetten is versneld	Analyseren processen verbaal woensdagavond: begin- en eindtijd tellen en aantal stembiljetten. Apart doorgeven aantal betrokken tellers.	Experimenteer (o.a. verschil tussen ervaren en nieuwe experimenteer-gemeenten) Referentie	Ja, vergelijk met tweede experiment.
2) Of en in welke mate de stembureauleden het tellen van de nieuwe stembiljetten eenvoudiger vonden dan het tellen van de huidige stembiljetten	Online enquête onder stembureauleden na afloop van de verkiezing.	Experimenteer, vooral nieuwe experimenteer	Ja
3) Verschil in hoe de stembureauleden het tellen van de stembiljetten ervaren	Online enquête onder stembureauleden na afloop van de verkiezing.	Experimenteer (o.a. verschil tussen ervaren en nieuwe experimenteer-gemeenten) Referentie	Ja
4) Totaal aantal ongeldige stemmen	De stembureauleden noteren dit op het proces-verbaal.	Experimenteer (o.a. verschil tussen ervaren en nieuwe experimenteer-gemeenten) Referentie	Ja
5) Aantal ongeldige stemmen per reden 6) Hoe vaak om een nieuw stembiljet wordt gevraagd	Stembureauleden noteren dit op een bijlage bij het procesverbaal.	Experimenteer (o.a. verschil tussen ervaren en nieuwe experimenteer-gemeenten)	Ja
7) De waardering van de kiezer voor 'het gemak van het gebruik van het stembiljet in het stemhokje' [<i>Hieronder wordt mede verstaan de ervaring met het (kleinere) formaat en met logo's op het stembiljet.</i>] 8) De waardering van de kiezer voor het gebruik van het boekje met de lijsten met kandidaten in het stemhokje	Enquête onder kiezers direct bij uitloop van het stemlokaal (op de dag van de verkiezing) in een aantal stemlokalen per gemeente.	Experimenteer (o.a. verschil tussen ervaren en nieuwe experimenteer-gemeenten) Referentie	Ja
9) De wijze waarop de kiezer zijn keuze bepaalt voor een kandidaat van een lijst met behulp van het	Enquête onder kiezers direct bij uitloop van het stemlokaal (op de dag van de verkiezing) in een aantal stemlokalen per gemeente.	Experimenteer (o.a. verschil tussen ervaren en nieuwe experimenteer-gemeenten)	Ja

overzicht van de kandidatenlijsten		Referentie	
10) De perceptie van de kiezer over de waarborging van zijn stemgeheim	Enquête onder kiezers direct bij uitloop van het stemlokaal (op de dag van de verkiezing) in een aantal stemlokalen per gemeente.	Experimenteer Referentie	Ja
11) De waardering van de stembureauleden voor het instructiemateriaal	Online enquête na afloop van de verkiezing onder stembureauleden.	Experimenteer (o.a. verschil tussen ervaren en nieuwe experimenteer-gemeenten)	Ja
12) De omstandigheden waaronder het experiment heeft plaatsgevonden	Beschrijving feitelijke situatie, onder andere over opkomstcijfers, aantal partijen, historische resultaten in de gemeenten, locatie en voorzieningen rond het stemmen en afnemen van enquêtes.	Experimenteer Referentie	Ja
13) De kosten van het organiseren van een experiment	Gemeenten en leveranciers brengen samen met het ministerie van BZK in kaart of de kosten voor verschillende onderwerpen anders zijn. Daarin wordt ook onderscheid gemaakt in eenmalige en structurele kosten.	Experimenteer	Ja
14) De organisatorische consequentie voor het verkiezingsproces van het gebruik van het nieuwe stembiljet	Voor gemeenten en leveranciers van stembescheiden wordt de input verzameld door middel van een korte online enquête na afloop van de verkiezingen, plus 1-op-1 gesprekken. Daarnaast worden de stembureauleden ook via een online enquête bevraagd over de organisatorische consequenties voor bijvoorbeeld het tellen.	Experimenteer (o.a. verschil tussen ervaren en nieuwe experimenteer-gemeenten)	Ja
15) In hoeverre de (als prototype) ontwikkelde hulpmiddelen, zoals de mal voor de stembiljetten, in de praktijk van een echte verkiezing bruikbaar zijn voor de kiezers.	Enquête bij kiezers die gebruik hebben gemaakt van een mal	Experimenteer	Ja

4 Opzet en uitvoering van de onderzoeken onder kiezers en stembureauleden

4.1 Overzicht in te zetten kwantitatieve onderzoeken

Belangrijk doel van het evaluatieonderzoek is om representatieve uitspraken te kunnen doen over een grotere groep kiezers. Hiervoor is het belangrijk dat er een representatieve steekproef wordt

gehouden onder kiezers. Daarmee worden cijfermatige inzichten opgehaald, waarbij ook groepen met elkaar kunnen worden vergeleken. De methode die voor deze evaluatie wordt gebruikt is enquête.

Om een goede vergelijking te kunnen maken tussen de experimenten, worden tijdens het derde experiment kwantitatieve onderzoeken uitgevoerd die qua opzet en omvang vergelijkbaar zijn met de onderzoeken die zijn uitgevoerd tijdens het eerste en tweede experiment. Het gaat om:

- Een een-op-een-enquête onder minimaal 400 kiezers⁴ per gemeente direct bij de uitloop uit het stemlokaal als ze hebben gestemd. Dit gebeurt in experimenteer- én referentiegemeenten, zoveel mogelijk op dezelfde locaties als bij het eerste experiment.
- Een online enquête onder minimaal 70%⁵ van de stembureauleden die wordt uitgezet in de dagen na de verkiezing. Bij experimenteer- en referentiegemeenten.
- Analyse uitslagen en processen verbaal bij experimenteer- en referentiegemeenten.

4.2 Overzicht in te zetten kwalitatieve onderzoeken

Bij kwalitatief onderzoek gaat het er niet zozeer om uitspraken te doen voor de hele populatie, maar meer om het verkennen van een proces of thema om zo meer inzicht te krijgen in hoe de ingezette middelen, materialen en processen zijn ervaren.

De volgende kwalitatieve onderzoeken worden uitgevoerd:

- Een aantal 1-op-1 gesprekken met kiezers uit nieuwe en ervaren experimenteergemeenten de dagen nadat ze hebben gestemd.
- 1-op-1 na-belgesprekken met een aantal kiezers uit de groep blinde of slechtziende kiezers.

4.3 Wat is anders tov de vorige experimenten

- **De vragenlijsten voor de kwantitatieve onderzoeken worden op een aantal punten aangepast** of uitgebreid. Zo wordt er onder kiezers die al eerder hebben gestemd met het nieuwe stembiljet gevraagd hoe ze het nieuwe stembiljet ervaren tov de vorige keer dat ze ermee stemden.
- Bij het derde experiment worden **kwalitatieve onderzoeken uitgevoerd onder kiezers** in nieuwe en ervaren experimenteergemeenten. Dat gebeurde ook tijdens het eerste experiment, maar niet tijdens het tweede experiment. Wel verschilt de kwalitatieve onderzoeksmethode: 1-op-1 gesprekken in plaats van focusgroepgesprekken.

⁴ 400 ingevulde vragenlijsten zijn nodig om een betrouwbaarheidspercentage van 95% te realiseren.

⁵ een responspercentage van 70% is van belang voor de betrouwbaarheid en representativiteit.

5 Opzet en uitvoering van de onderzoeken onder betrokken gemeenten en leveranciers

Het onderzoek onder betrokken gemeenten en leveranciers is vergelijkbaar met de onderzoeken die tijdens het eerste experiment plaatsvonden. Het gaat om:

- Inventariseren openbare data en informatie (denk aan informatie over aantal kiesgerechtigden, opkomstpercentage, aantal stembureaus, aantal stembureauleden, bestaande processen en draaiboeken, etc.)
- Korte online enquête onder verkiezingsteams, als nodig 1-op-1 na-belgesprekken met verdiepende vragen en een afsluitende centrale sessie met alle projectleiders verkiezingen en communicatieadviseurs. In deze sessie gaan we in op hoe iedereen de organisatie rondom het nieuwe stembiljet heeft ervaren en of er verschil is tussen 'ervaren' en 'nieuwe' gemeenten.

5.1 Wat is anders tov vorig experiment

- Gesprekken met gemeentelijke verkiezingsteams zijn niet meer één op één maar met zijn allen tegelijk, tijdens een kort gesprek met gespreksleidraad.
- Vragen over communicatiemiddelen worden aangescherpt.
- In plaats van dat met de **verkiezingsteams** alleen een gesprek wordt gevoerd, krijgen ze nu ook een **online vragenlijst**, om de resultaten goed met elkaar te kunnen vergelijken.
- Met leveranciers wordt één op één gesproken over de ervaringen tijdens het experiment. Bij het eerste experiment is dit in een centrale sessie gedaan.